

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUURHISTORISCHE VEREENIGING

Tijdelijk onder redactie van Dr D. F. van Slooten (Herbarium, Buitenzorg), aan wien alle stukken het tijdschrift betreffende te richten zijn.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Slooten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-voorzitter (H.B.S.-straat 17, Soerabaja), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Secretaresse-Penningmeesteres (van Heutszboulevard 12, Batavia - C.), M. A. Lieftinck, Secretaris-redacteur
van het tijdschrift (met verlof).

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuurhistorische Vereeniging f 7.—

DISPERIS JAVANICA J. J. S.

Einde 1936 en ook weer in 1937 vond ik op een steilen wegberm in de theetuinen bij Selokaton (Josoredjo, Pekalongan), op 1200 m tusschen *Oxalis*, *Lindernia*, enz. een eigenaardig, mij geheel onbekend orchideetje. Ik zond enkele exemplaren naar het Herbarium te Buitenzorg, waar men, bereidwillig als altijd, de determinatie verrichtte en mij meedeelde, dat wij met een floristische zeldzaamheid te doen hadden, die tot nu toe slechts tweemaal door C. A. BACKER op Java was aangetroffen en wel eerst in Februari 1913 in talrijke exemplaren in een alangveld boven Djogorogo op den G. Lawoe en het volgende jaar in dezelfde maand op een grazig voetpad op den G. Wilis boven Kediri in slechts één exemplaar, beide keeren op 900 m zeehoogte. De bloeitijd valt, voor zoover ik kon nagaan, in den westmoesson, tusschen November en Maart.

Het is een klein plantje, dat, de onderaardsche deelen meegerekend, ten hoogste 15 cm lang wordt. In den grond bevindt zich een klein wortelknolletje, dat, evenals het zich daaruit ontwikkelende onderaardsche stengeldeel, lang en dun behaard is; de onderaardsche stengel draagt bovendien enkele kokervormige scheeden. De bovenaardsche stengel is kantig en kaal, heeft aan den voet een kokervormige scheede en hoger één klein, zittend, hartvormig blad, dat aan de bovenzijde bronsgroen gekleurd, aan den onderkant, evenals de stengel, sterk paars aangelopen is. De eindelingsche bloeiwijze met kalen, kantigen pedunculus brengt slechts 1 of 2 bloemen voort, elk gesteund door een bladachtig schutblaadje.

Is de bouw der plant dus nogal eenvoudig, van de bloem kan dat niet gezegd worden. Goed uitkijken is de boodschap, tenminste voor een leek! Wanneer men de opstaande, tweelippige bloem van voren bekijkt, ziet men in het midden een wirwar van slipjes, die men voor allerlei aanhangseltjes zou kunnen houden. Dat gedeelte wordt overwelfd door een naar voren gebogen blaadje, dat bij nader onderzoek uit drie met de randen over elkaar liggende en samengekleefde deelen blijkt te bestaan. Het middelste, lancetvormige blaadje is het middelste kelkblad (sepalum), dat met zijn randen over die der zijdelingsche blaadjes, de (zijdelingsche) bloembladeren of petalen heengrijpt. Deze petalen zijn veel breeder, zeer scheef elliptisch en eenigszins sikkelvormig. De onderlip der bloem wordt

gevormd door de naar voren en beneden gerichte zijdelingsche kelkbladeren, die in vorm veel op de petalen gelijken en in het onderste derde deel met de naar elkaar gekeerde randen zijn vergroeid. Zij vertoonen nog de eigenaardigheid, dat ze ongeveer in het midden zakvormig verdiept zijn, hetgeen kenmerkend is voor het geslacht.

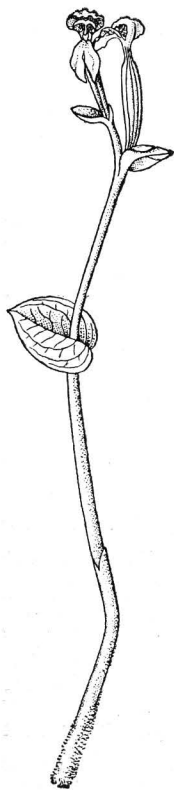

Fig. 1. *Disperis javanica* J.J.S. (nat. gr.).

Het vrij ingewikkelde middengedeelte der bloem wordt gevormd door de lip en de stempelzuil. De lip heeft een smallen nagel, die tegen de onderzijde der zuil is aangegroeid. Overigens is zij in drie slippen verdeeld. De zijslippen zijn wijd uitgespreid, vormen met elkaar een stompen hoek en zijn smal en sikkelvormig naar beneden gebogen; de naar boven gekeerde rand is gekarteld en fijn behaard, de naar beneden gekeerde, holle rand daarentegen glad. Samen zijn zij het best te vergelijken met een diadeem. De middelste slip is naar voren en naar beneden gebogen, lijnvormig aan den top verbreed, stomp en daar voorzien van een stomp kegelvormige verdikking. De stempelzuil is kort, breed en aan den voet samengetrokken; aan weerszijden bevindt zich een klein oortje, dat iets wrattig is. Evenals bij alle echte Orchideeën is er slechts één helmknop (2 of 3 helmknoppen vindt men alleen bij de onderfamilies Apostasiae en Cypripedieae). Deze heeft een breed helmbindsel, waardoor de beide helmhokjes ver uiteenstaan. Er zijn 2 uit duidelijk gescheiden stukjes samengestelde stuifmeelklompjes aanwezig, beide voorzien van een lang steeltje en een kleine kleefmassa. Het rostellum is groot en, zooals ook bij *Habenaria*, enz. regel is, in drieën gedeeld. De breede middelste lob staat rechtop, reikt wat hooger dan de helmknop en is ondiep tweelobbig; de zijslippen zijn verlengd, omgebogen en een weinig spiraalvormig gedraaid. Stempels zijn er 2 in aantal, zij bevinden zich aan den voet der zijdelingsche rostellum-slippen; zij zijn gebogen, langwerpige en kussenvormig convex. Het vruchtbeginsel is zesgroevig en kaal.

De bloemen meten overlangs 1.1 cm en zijn rose-lila gekleurd met 5-7 fijne, groene strepen op de bovenlip. BACKER beschrijft ze als bleek roodpaars, met de kartels der zijlobben van de lip geel.

Bij de bloemen heb ik zweefvliegen gezien, mogelijk aangelokt door den zwakken stank, waarvan BACKER melding maakt. Ik heb echter niet kunnen vaststellen, of deze dieren de bestuiving bewerkstelligen.

Het geslacht *Disperis* SW. behoort tot de groep der *Ophrydeae*, die op Java ook nog vertegenwoordigd is door *Silvorchis* J.J.S., *Herminium* R. BR., *Platanthera* L. C. RICH., *Peristylus* BL. en *Habenaria* WILLD., en waartoe eveneens de bekende geslachten *Orchis* L., *Ophrys* L., *Disa* BERG. enz. gerekend worden, waartoe alleen aardorchideeën behooren. Van *Disperis* kent men tot nu toe ongeveer 50 soorten, die voor verreweg het grootste deel in Afrika, vooral Zuid-Afrika, inheemsch zijn. Van de niet-Afrikaansche soorten komen *D. neilgherrensis* WIGHT en *D. zeylanica* TRIN. in Britsch Indië voor, doch

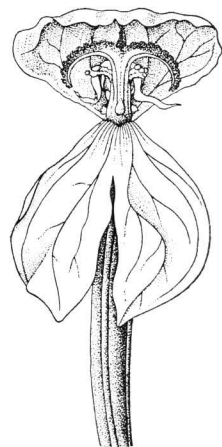

Fig. 2. *Disperis javanica* J.J.S., bloem (× 4).

deze moeten misschien tot vormen van dezelfde soorten worden gerekend, *D. javanica* J. J. S. op Java, *D. papuana* KRZL. op Timor Laoet, *D. rhodoneura* SCHLTR. op Nieuw Guinea en *D. philippinensis* SCHLTR. op de Philippijnen.

J. LOOGEN.

Onderneming Selokaton.

EEN MERKWAARDIGE ONTMOETING OP DEN TOP VAN DEN SMEROE

Eind Juni 1937 maakte ik met twee reisgenooten een kampeertocht van uit Ngadidono naar den Smeroetop, waarbij wij een avontuur beleefden, dat m. i. wel waard is vermeld te worden.

Nadat wij eenige dagen genoten hadden van de schitterende natuur in de omgeving van Ranoe Koembolo (fig. 1 en 2), werd in den nacht van 27 op 28 Juli de eigenlijke Smeroetop beklommen. Den vorigen middag waren we van de hut op Badjangan doorgetrokken naar Redjopodo, de laatste kampeergelegenheid vlak aan de boschgrens op den puinkegel.

Behalve de reeds in dit tijdschrift (jrg. 25, blz. 191) door VAN DER VEEN beschreven schimmelgallen op *Polypodium sinense* en *Albizzia montana* waren ons de vele gallen (heksenbezems) op de tjemara's opgevallen (fig. 3). Het merkwaardige is, dat deze gallen vrijwel alleen worden aangetroffen op den puinkegel van den

Fig. 1. Ranoe Koembolo.

Smeroe en slechts sporadisch in de omringende bosschen op den Goenoeng Kepala, Badjangan, enz. In hoeverre de grondformatie hier van invloed is of de zeer zwakke ontwikkeling van de boomen op het nog practisch onverweerde puin, is zonder verder onderzoek moeilijk te zeggen. Volgens opgave van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg is de verwekker van deze gal onbekend. Een schimmel-gal schijnt het in ieder geval niet te zijn, want in het weefsel werden geen schimmeldraden aangetroffen. Ook in de publicatie van DOCTERS VAN LEEUWEN over „The Zooecidia of the Netherlands East Indies” wordt zij niet genoemd.

Na dus den nacht op Redjopodo te hebben doorgebracht, vertrokken we 's morgens om half drie, bij helder maanlicht. Alvorens den tocht te aanvaarden,